

Bài báo nghiên cứu

NHÂN VẬT KÌ ẢO TRONG TRUYỆN NGẮN CỦA NHÀ VĂN NGUYỄN QUANG THIỀU

Đào Thị Nguyệt Ánh

Trường Đại học Công nghiệp Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam

Tác giả liên hệ: Đào Thị Nguyệt Ánh – Email: daothinguyetanh@iuh.edu.vn

Ngày nhận bài: 18-4-2025; Ngày nhận bài sửa: 16-5-2025; Ngày duyệt đăng: 17-7-2025

TÓM TẮT

Bài viết này phân tích thế giới nhân vật kì ảo trong truyện ngắn của nhà văn Nguyễn Quang Thiều. Lấy kì ảo làm đối tượng phản ánh, nhà văn đã tạo nên một thế giới hình tượng nhân vật kì ảo với nhiều màu sắc đa dạng: nhân vật hồn ma người chết, nhân vật người có năng lực đặc biệt và nhân vật người mang màu sắc thần thánh. Thông qua những nhân vật này, nhà văn đem đến một cách lí giải mới về thế giới tâm linh đầy bí ẩn của con người, đồng thời thể hiện góc nhìn cũng như những quan niệm của mình về nhân sinh. Sự đa dạng trong thế giới nghệ thuật của nhà văn còn góp phần tạo nên diện mạo mới cho thể loại truyện ngắn Việt Nam đương đại.

Từ khóa: kì ảo; nhân vật kì ảo; Nguyễn Quang Thiều; truyện ngắn

1. Mở đầu

Trong văn học, yếu tố kì ảo xuất hiện từ rất sớm và trở thành một phương tiện không thể thiếu để truyền tải ý tưởng và thể hiện cái nhìn về nhân sinh. Văn học từ Đông sang Tây, từ cổ chí kim đã dùng yếu tố kì ảo như một cách để phản ánh hiện thực và những quan niệm về cuộc sống, đồng thời phản ánh những ước mơ, khát vọng và những đau khổ, ẩn ức... của con người. Yếu tố kì ảo đã mang đến một chức năng nghệ thuật khá quan trọng cho văn chương, đó là làm “lạ hóa” cuộc sống, tạo ra tính đa nghĩa, đa thanh cho tác phẩm. Tại Việt Nam, dòng văn học này xuất hiện xuyên suốt từ văn học dân gian đến văn học trung đại và tiếp tục bồi đắp ở văn học đầu thế kỉ XX, đến năm 1945 thì gián đoạn do hoàn cảnh lịch sử. Từ năm 1986, văn học kì ảo đã quay trở lại và mang đến một làn gió mới góp phần không nhỏ làm thay đổi diện mạo nghệ thuật văn xuôi Việt Nam đương đại. Nhiều nhà văn, đặc biệt là những người cầm bút trẻ dùng yếu tố kì ảo như một phương thức để khẳng định bản thân, tạo nên bản sắc riêng cho con đường nghệ thuật của mình. Nguyễn Quang Thiều cũng là một trong số những nhà văn táo bạo, tự tin dùng yếu tố kì ảo để tiếp cận hiện thực cuộc sống, góp phần tạo nên sự phong phú, đa dạng cho đời sống văn học Việt Nam những năm cuối

Cite this article as: Dao, T. N. A. (2025). Fantasy characters in the short stories by Nguyen Quang Thieu. *Ho Chi Minh City University of Education Journal of Science*, 22(12), 2259-2269. [https://doi.org/10.54607/hcmue.js.22.12.4455\(2025\)](https://doi.org/10.54607/hcmue.js.22.12.4455(2025))

thế kỉ XX, đầu thế kỉ XXI. Ông sáng tác nhiều thể loại nhưng yếu tố kì ảo chủ yếu được sử dụng ở mảng truyện ngắn và truyện vừa. Hai tập truyện ngắn *Mùa hoa cải ven sông* (2006) và *Cô gái áo xanh* (2018) chứa đựng đậm đặc yếu tố kì ảo với một hệ thống nhân vật kì ảo đan xen đa dạng. Yếu tố kì ảo được Nguyễn Quang Thiều kết hợp linh hoạt giữa chất lí kì trong văn học dân gian, văn học truyền kì trung đại và tín ngưỡng dân tộc, điều đó tạo đã nên một thế giới nghệ thuật kì ảo đậm chất Việt với những nét đặc sắc riêng của nhà văn.

Trong nghiên cứu này, chúng tôi tập trung phân tích thế giới nhân vật kì ảo trong truyện ngắn của Nguyễn Quang Thiều. Hai tập truyện ngắn được khảo sát là *Mùa hoa cải ven sông* (2006) và *Cô gái áo xanh* (2018). Đi sâu tìm hiểu thế giới nhân vật kì ảo trong sáng tác của nhà văn, chúng tôi muốn khám phá chiều sâu triết lí và những tư tưởng nhân văn đẹp đẽ nhưng gần gũi và đời thường về con người và cuộc sống của ông.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số thuật ngữ liên quan

Kì ảo có nguồn gốc từ tiếng Hi Lạp (phantastikos), tiếng La tinh (phantasticus) để chỉ những điều được tạo ra từ trí tưởng tượng, không tồn tại trong hiện thực. Trong tiếng Việt “kì ảo” là một từ Hán Việt, “kì” là lạ lùng, “ảo” là không có thật. Theo Từ điển tiếng Việt: “kì nghĩa là lạ đến mức làm người ta phải ngạc nhiên, còn ảo có nghĩa là giống như thật, nhưng nó lại không có thật. Như vậy, “kì ảo” chính là kì lạ, tựa như không có thật mà chỉ có trong tưởng tượng” (Hoang, 2003, p.518). Phùng Hữu Hải cho rằng “cái kì ảo chính là sản phẩm của trí tưởng tượng, là phương thức tư duy nghệ thuật được biểu hiện bằng những năng lực, yếu tố có tính siêu nhiên, nằm ngoài tư duy lí tính của con người” (Phung, 2006). Còn Lê Nguyên Cẩn định nghĩa “Cái kì ảo - một phạm trù tư duy nghệ thuật - là sản phẩm của trí tưởng. Nó hiện diện dưới hình thức thần linh, quái dị, ma quỷ, khác lạ, phi thường, siêu nhiên” (Le, 1992, p.5). Yếu tố kì ảo xuất hiện trong văn chương từ rất lâu và trở thành một dòng chảy quan trọng trong lịch sử phát triển của văn học nhân loại. Sáng tạo ra cái kì ảo tức là con người đã sáng tạo ra một thế giới nghệ thuật đặc biệt. Vì vậy nghệ thuật kì ảo nói chung, văn học kì ảo nói riêng là một kiểu sáng tạo độc đáo, một phương thức tư duy nghệ thuật của người cầm bút. Nó mang đến một cách thức mới trong cảm nhận, khám phá cuộc sống và thế giới bên trong tâm hồn con người.

Trong văn học, yếu tố kì ảo được thể hiện ở nhiều phương diện khác nhau, trong đó có phương diện nhân vật. Nhân vật kì ảo là sản phẩm sáng tạo độc đáo của người nghệ sĩ nhằm khái quát những mặt đa dạng và biến đổi không ngừng của cuộc sống theo khuynh hướng kì ảo hoá. Nhân vật kì ảo là kiểu nhân vật tương đối phổ biến trong văn học nhân loại nói chung và văn học Việt Nam nói riêng. Theo Đỗ Mỹ Phương: “Nhân vật kì ảo là cách gọi để chỉ kiểu nhân vật siêu thực, có năng lực thần bí và mang những đặc điểm kì lạ. Từ nhãn quan duy lí, chúng hoàn toàn không tồn tại trong đời sống thật” (Do, 2021, p.182). Nhân vật kì ảo thường được chia làm hai kiểu: Thứ nhất: đó là con người nhưng lại có những yếu tố lạ kì trong cuộc đời như được sinh ra một cách kì lạ, được tái sinh, có khả năng đặc biệt (tiên tri,

tiếp xúc được với thế giới siêu nhiên...), có ngoại hình quái dị, tính cách lạ lùng... Thứ hai: là kiểu nhân vật siêu nhiên, có những năng lực khác thường, thần thông biến hóa, không tồn tại trong đời thực như tiên, thần, bụt, quỷ, ma...

2.2. Nhân vật kì ảo trong truyện ngắn Nguyễn Quang Thiều

Theo khảo sát của chúng tôi, trong số 30 truyện ngắn kì ảo của Nguyễn Quang Thiều, có 22 truyện nhân vật được xây dựng theo phương thức kì ảo. Có thể chia hệ thống nhân vật kì ảo của nhà văn thành ba kiểu: Nhân vật hồn ma, nhân vật có khả năng đặc biệt và nhân vật mang màu sắc thần thánh (xem Bảng 1)

Bảng 1. Bảng thống kê các loại nhân vật kì ảo trong truyện ngắn của Nguyễn Quang Thiều

TT	Tên truyện ngắn	Nhân vật hồn ma	Nhân vật có khả năng đặc biệt	Nhân vật mang màu sắc thần thánh
1	<i>Lá bùa trừ ma</i>	Cô gái bị cưỡng bức	Ông lang Chắt	
2	<i>Ngôi nhà và tiếng mèo kêu đêm</i>		Ông phó cối	
3	<i>Tiếng phán rít trên bảng đen</i>	Người thầy giáo	Người buôn mặt mía	
4	<i>Người chèo đò bí ẩn</i>	Cô gái chữa hoang	Thầy đồ	
5	<i>Đứa trẻ bị bỏ rơi</i>	Đứa bé bị bỏ rơi	Ông giáo già	
6	<i>Tiếng kêu cứu của một hồn ma</i>	Người bị chết bởi bom		
7	<i>Đá bóng với người âm</i>	Bé Đức	Bọn trẻ bạn Đức	
8	<i>Cô gái áo xanh</i>		Thầy bói mù, Ông lang	Lan
9	<i>Ngôi chùa dưới lòng hồ</i>			Sư cụ
10	<i>Bí ẩn đàn rùa trắng</i>			Đàn rùa trắng
11	<i>Dấu chân của một người đã mất</i>	Người cô		
12	<i>Mang họ tên của người chết</i>	Mây	Người chồng, Hảo, thầy bói	
13	<i>Đứa con của hai dòng họ</i>			Cụ tổ họ Lê
14	<i>Ma cây dưới</i>	Đứa trẻ sơ sinh bị bỏ rơi		
15	<i>Ma ăn trộm</i>	Con trai cụ Đoán		
16	<i>Tiếng gọi đò lúc nửa đêm</i>	Người lính	Ông lái đò	
17	<i>Người thợ đào giếng</i>	Chồng chị Doan	Chị Doan	
18	<i>Tiếng đập cánh của chim thần</i>	Dịu	Duyên	
19	<i>Ma đưa lối</i>	Bà cụ ăn mày	Ông Dụ	
20	<i>Đứa trẻ đùa chơi trong đêm</i>	Người mẹ	Đứa trẻ	
21	<i>Khúc hát dòng sông</i>	Trương Chi		
22	<i>Bóng đen trên cây thị</i>	Bóng đen		

2.2.1. Kiểu nhân vật có khả năng đặc biệt

Kiểu nhân vật có năng lực đặc biệt xuất hiện nhiều trong truyện cổ tích, văn học truyền kì trung đại và phổ biến trong văn học Việt Nam hiện đại, cho thấy khả năng và nhu cầu khám phá thế giới tâm linh của con người không bao giờ có giới hạn. Nguyễn Quang Thiều cũng góp phần vào việc khám phá này bằng không ít những câu chuyện kì lạ về những con người kì lạ. Theo thống kê của chúng tôi, trong 22 truyện ngắn của nhà văn có nhân vật kì ảo thì có 12 truyện xuất hiện nhân vật có khả năng thần kì. Những nhân vật này hầu hết là tuyến nhân vật phụ, xuất hiện thoáng qua trong truyện, cũng không được tác giả chú ý miêu tả về ngoại hình, hoàn cảnh hay số phận. Họ không có xuất thân kì lạ cũng không phải thần tiên hay ma quỷ, họ là những con người bình thường nhưng có những năng lực đặc biệt. Họ có thể chỉ là một thầy lang, thầy bói, một phó cối, người buôn mật mía, một người lớn tuổi trong làng, một ông giáo già, hay ông lái đò... nhưng có thể nhìn thấy linh hồn người chết, giao tiếp với hồn ma, tiên đoán về số phận con người hay có thể giúp hóa giải lời nguyền, làm cầu nối giữa thế giới tâm linh với người trần...

Nhân vật có thể giao tiếp với hồn ma là những nhân vật có khả năng nhìn thấy, nghe thấy và tương tác được với những hồn ma như chị Doan trong truyện *Người thợ đào giếng*. Chồng chị chết rồi nhưng thỉnh thoảng linh hồn người chồng vẫn về trò chuyện với chị và chỉ có chị mới thấy được linh hồn của chồng mình trong hình hài của người thợ đào giếng. Hay những đứa trẻ làng Chùa, vào những đêm trăng sáng vẫn ra bãi sông đá bóng cùng hồn ma của thằng Đức (*Đá bóng với người âm*). Người lái đò trên bến sông (*Tiếng gọi đò lúc nửa đêm*) hết lần này đến lần khác đã lái những chuyến đò đặc biệt đưa linh hồn các liệt sĩ về lại với quê hương. Ông Dụ trong truyện *Ma đưa lối* nhiều lần gặp lại người đàn bà ăn mày đã chết. Hay vợ chồng chị Hảo (*Mang tên họ của người chết*) đêm đêm có thể thấy hồn ma của cô Mây về ghen tuông với hạnh phúc mới của người chồng. Một đứa trẻ sơ sinh cũng có khả năng đặc biệt này khi nó cảm nhận được hơi ấm và dòng sữa của người mẹ quá cố (*Đứa trẻ đùa chơi trong đêm*). Những câu chuyện kì lạ được kể này mang đến cho người đọc cảm giác khó phân biệt đâu là thực đâu là ảo: trong cái thực có cái ảo và trong cái ảo có cái thực. Có lẽ đây là điều đặc biệt khiến cho các câu chuyện được kể của nhà văn trở nên li kì, hấp dẫn, và cuốn hút người đọc hơn.

Có những nhân vật lại đóng vai trò như cầu nối để kết nối thế giới ảo với thế giới thực, thế giới con người với thế giới ma mị. Họ có thể giải mã những bí ẩn, phát hiện ra những bí mật mà người trần không thể lí giải được. Họ không có phép thuật, không biến hóa được như những nhân vật kì ảo trong cổ tích hay truyền kì, họ không có tên tuổi rõ ràng, chỉ được gọi chung chung là thầy bói, người đi buôn hoặc ông giáo già trong làng nhưng họ lại có khả năng thấu hiểu và hóa giải những điều huyền bí. Người buôn mật mía (*Tiếng phán rít trên bảng đen*) đã giúp dân làng giải mối nghi hoặc về linh hồn người thầy giáo đêm đêm làm dân làng lo sợ bởi tiếng khóc và hành động lạ lùng. Ông giáo già trong làng đã giải mã được hiện tượng bí ẩn về hồn ma đứa trẻ bảy tháng tuổi chết vì đói sữa trong truyện *Đứa trẻ bị bỏ*

roi. Thầy đồ trong *Người chèo đò bí ẩn* hay thầy lang trong *Lá bùa trừ ma* đã giúp hóa giải mọi ân oán giữa oan hồn những cô gái chết trẻ và dân làng. Ông thầy bói trong truyện *Mang họ tên của người chết* làm cầu nối hòa giải chuyện tình tay ba giữa hồn ma người vợ cũ và vợ chồng chị Hảo.

Ngoài ra, trong một số truyện khác, Nguyễn Quang Thiều còn dùng hình thức tiên tri để xây dựng những nhân vật có khả năng đặc biệt: tiên đoán được những chuyện có thể xảy ra trong tương lai. Kiểu nhân vật này xuất hiện khá nhiều trong thể loại truyện kì trung đại như là cách để chứng minh cho chân lí “thiện giả thiện báo”. Đa số những nhân vật này là những người có phép thuật và trải qua quá trình tu tập nhưng chưa đủ để đạt đến cảnh giới. Họ xuất hiện giúp người đời thấy được trước những sự việc sẽ xảy ra và chỉ ra cách thức để phòng tránh, hóa giải. Còn trong sáng tác của Nguyễn Quang Thiều, kiểu nhân vật này lại được xây dựng một cách rất đời, rất người: họ không có phép thuật thần thông, cũng không tu tập. Hầu hết họ không có tên tuổi cụ thể, tác giả xưng danh họ theo nghề nghiệp và họ cũng chỉ xuất hiện thoáng qua trong tác phẩm. Có khi chỉ là một ông phó cối qua làng (*Ngôi nhà có tiếng mèo kêu*) nhưng có thể tiên đoán về cái chết của ông Thái Lan và những người trong gia đình ông này. Hay ông thầy bói mù hoặc ông thầy lang danh tiếng trong vùng (*Cô gái áo xanh*) đoán biết được về thân phận không bình thường của Lan. Kiểu nhân vật này cũng xuất hiện trong sáng tác của không ít nhà văn như Phạm Thị Hoài, Nguyễn Huy Thiệp, Phạm Hải Vân... nhưng không khí và màu sắc đậm chất làng quê Việt Nam có thể xem là nét khác biệt trong cách kể chuyện của Nguyễn Quang Thiều. Xây dựng kiểu nhân vật có năng lực đặc biệt này Nguyễn Quang Thiều không chỉ góp phần tạo nên một thế giới nhân vật kì ảo phong phú mà còn là cách để nhà văn lí giải về mặt tâm linh trong đời sống người Việt, giải thích và thể hiện những quan niệm về nhân sinh, nhân quả của cuộc đời.

2.2.2. Kiểu nhân vật mang màu sắc thần thánh

Thế giới thần thánh là thế giới siêu nhiên được tôn sùng, chiêm bái, thế giới này tồn tại trong quan niệm tâm linh người Việt Nam từ xưa đến nay. Trong văn học kì ảo, kiểu nhân vật này rất phổ biến, đặc biệt là thể loại truyện dân gian và truyện kì trung đại. Ở văn học hiện đại, nhiều nhà văn như Nguyễn Huy Thiệp, Nguyễn Bình Phương, Phạm Thị Hoài cũng mượn hình tượng này như một cách để lí giải những bí ẩn về thế giới tâm linh của con người. Nhưng điểm khác biệt ở đây là khi xây dựng kiểu nhân vật này những tác giả trên thường tập trung lí giải về sự xuất thân kì lạ của nhân vật. Chẳng hạn như Bé Hon trong *Thiên sứ* (Phạm Thị Hoài) lúc được sinh ra không khóc như những đứa trẻ bình thường khác mà mỉm cười với các cô hộ sinh; những đứa trẻ trong *Những đứa trẻ chết già* (Nguyễn Bình Phương) vừa mới sinh ra đã già; hay nhân vật Mẹ Cả trong *Con gái của thủy thần* (Nguyễn Huy Thiệp) được sinh ra bởi một cặp giao long. Còn với Nguyễn Quang Thiều, những nhân vật này lại vốn là những con người bình thường, họ trở nên thần thánh bởi cách ứng xử của họ trước những tình huống, những biến cố của cuộc sống và của đồng loại. Chẳng hạn, vị sư trụ trì trong truyện *Ngôi chùa dưới lòng hồ* trở thành bất tử bởi sự hi sinh cao cả của ông cho

bình yên của dân làng trước bão lũ. Hình ảnh vị sư và ngôi chùa tồn tại mãi trong lòng hồ gọi lên những điều thiêng liêng trong sâu thẳm mỗi con người. “Có những câu chuyện mà chúng ta không cần lời giải thích cũng như không cần ai công nhận đúng hay sai nhưng mãi mãi là điều thiêng liêng trong tâm hồn sâu thẳm của mình. Những câu chuyện đó làm cho tâm hồn chúng ta mở ra rộng lớn” (Nguyen, 2018, p.123). Có nhân vật lại được nhà văn xây dựng như một cách để truyền cảm hứng về niềm tin vào sự tồn tại và sức mạnh của cái đẹp cái thiện trong cuộc sống. Cô Lan (*Cô gái áo xanh*) sau những biến cố của cuộc đời đã trở thành người ướp trà sen nổi tiếng và có tài cứu chữa cho những người mẹ hiếm muộn. Cô được dân làng tôn vinh như một vị thánh. Ngoài nhân vật là con người, nhà văn còn mượn hình tượng đàn rùa trắng (*Bí ẩn đàn rùa trắng*) như một cách để gửi gắm thông điệp về những điều tưởng chừng như vĩnh hằng trong mối quan hệ giữa con người và vũ trụ nhưng lại đang bị con người lãng quên: “Con người mỗi ngày một cắt đứt đi những mối liên hệ vô hình, bí ẩn và kì diệu với vũ trụ này... Cái đẹp, sự linh thiêng và những vị thánh đã và đang bỏ con người ra đi để con người tự xoay sở lấy cho đến khi họ nhận ra tội lỗi của mình” (Nguyen, 2018, p.112). Sự kiện những con rùa trắng biến mất một cách kì lạ khi bị dân làng tát cạn hồ sen để săn bắt và hình ảnh hồ sen không mọc lại cũng như những người làng tham gia săn bắt bị báo ứng như một lời cảnh tỉnh đối với con người: “Họ đã phá vỡ một phần nào đáy của cái cấu trúc vũ trụ. Một cấu trúc mà trong tư duy và trong cái nhìn quá hữu hạn và đầy dục vọng thấp hèn không thể nào hiểu nổi” (Nguyen, 2018, p.109). Ngoài ra, kiểu nhân vật này trong một số truyện ngắn khác còn được nhà văn khắc họa để góp phần cảnh báo về quy luật nhân quả. Nhân vật cụ tổ dòng họ Lê (*Đứa con của hai dòng họ*) không hề xuất hiện nhưng sự hiển linh trong lời nguyện của con cháu họ Lê với nhà Chánh Hối đã chứng minh cho sự hiện diện của quy luật này trong cuộc sống. Trong toàn bộ truyện ngắn kì ảo của Nguyễn Quang Thiều kiểu nhân vật nhuốm màu sắc thần thánh này xuất hiện không nhiều nhưng lại góp phần không nhỏ làm nên thế giới nghệ thuật đầy màu sắc của nhà văn.

2.2.3. Kiểu nhân vật hồn ma

Nhân vật hồn ma khá phổ biến trong những loại hình nghệ thuật khác nhau, đặc biệt là trong văn học. Kiểu nhân vật này đã xuất hiện và tồn tại trong suốt quá trình phát triển của lịch sử văn học nhân loại, trở thành một trong những dạng thức biểu hiện sự tồn tại của văn học kì ảo. Trong văn học Việt Nam những năm gần đây, hồn ma xuất hiện khá nhiều và trở thành nhân vật quen thuộc trong sáng tác của nhiều nhà văn như Châu Diên (*Người sông mê*), Đoàn Minh Phượng (*Mưa ở kiếp sau*), Nguyễn Đình Tú (*Phiên bản, Xác phàm*), Nguyễn Bình Phương (*Kể xong rồi đi, Ngồi*), Hồ Anh Thái (*Cõi người rung chuông tận thế*), Đỗ Hoàng Diệu (*Bóng đè*)... Cũng như những nhà văn khác, Nguyễn Quang Thiều mượn hình tượng nhân vật ma như một cách để cùng người đọc đi tìm câu trả lời về những bí ẩn của thế giới siêu hình, sự tồn tại của linh hồn và bản thể: Khi con người chết đi, thể xác không còn, linh hồn sẽ đi đâu, trú ngụ ở đâu? Hồn ma đã trở thành một kiểu nhân vật hết sức độc đáo để Nguyễn Quang Thiều thể hiện những triết lí về sống chết và những trăn

trở về cuộc đời. Đồng thời kiểu nhân vật này cũng là phương tiện để nhà văn thể hiện tài năng và dấu ấn riêng của mình trên văn đàn.

Nhân vật được Nguyễn Quang Thiều xây dựng theo kiểu hồn ma thường là nhân vật chính xuất hiện với tần suất nhiều nhất trong số những nhân vật kì ảo (17/22 truyện). Thế giới hồn ma được nhà văn xây dựng hết sức đa dạng và điều đặc biệt là những con ma này lại rất người, cũng có những cảm nhận như con người trần thế, có những ngậm ngùi trần trụi, những day dứt luyến lưu, có yêu ghét và có cả hận thù. Điều này được chính nhà văn lí giải rằng hình ảnh những con ma trong thế giới nghệ thuật của mình đều xuất phát từ kí ức về những câu chuyện có thật, những con người có thật ở quê hương làng Chùa của ông, một ngôi làng nghèo nằm bên dòng sông Đáy thơ mộng hiền hòa. Trí tưởng tượng cùng với kí ức đẹp đẽ đã giúp nhà văn tạo nên một thế giới nghệ thuật vừa thực vừa ảo, mang đậm không khí ma mị hoang đường nhưng lại rất đời, rất người. Thế giới kì ảo và thế giới hiện thực được kết nối bởi các hồn ma. Kiểu nhân vật này của nhà văn được chia thành hai loại: Thứ nhất là những hồn ma hiện về để báo ân báo oán; thứ hai là những hồn ma hiện về để thực hiện những điều còn dang dở.

Chiếm đa số trong các câu chuyện hồn ma hiện về là loại nhân vật ma còn trần trụi với những ước vọng chưa thực hiện được khi còn sống hay còn lưu luyến vấn vương tình cảm đôi lứa, tình nghĩa vợ chồng hoặc còn đau đớn khôn nguôi bởi tình mẫu tử. Những hồn ma này quay về tìm cách kết nối với người trên dương gian để mong được hỗ trợ hoàn thành ước nguyện. Những câu chuyện về hồn ma này đều bắt đầu bằng những chi tiết rất kì bí: những con ma biến hóa thành người, có tiếng nói, có hành động, hành tung bí ẩn, kì dị nhưng rồi sau đó những ẩn số về họ đã được lí giải sáng tỏ. Không phải ai xa lạ, những hồn ma đó lại chính là những người có thật trong quá khứ ở làng, vì lí do nào đó mà bị chết và rồi giờ họ hiện về với mong muốn hoàn thành những nguyện ước mà khi còn sống họ chưa thực hiện được. Người thầy giáo (*Tiếng phán rít trên bảng đen*) vì bảo vệ học trò mà bị giặc Pháp giết. Linh hồn thầy giáo không thể siêu thoát vì sự nghiệp dạy dỗ học trò còn dang dở nên đêm đêm thường hiện về than khóc. Khi được người làng lập bàn thờ cúng phán trắng cho thầy thì hồn ma của thầy mới không hiện về nữa. Vì “đấy không phải là một con ma, đấy là một linh hồn yêu thương con người, đầy trách nhiệm và khao khát làm những điều tốt đẹp” (Nguyễn, 2018, p.55). Cậu bé Đức (*Đá bóng với người âm*) đam mê bóng đá nhưng không may bị đuối nước, vào những đêm trăng, hồn của cậu vẫn hiện về đá bóng cùng các bạn. Trong một số truyện ngắn khác nhà văn lại xây dựng những hình ảnh đầy xúc động về kiểu hồn ma người mẹ hoặc người con đã chết nhưng linh hồn không chịu siêu thoát bởi nặng tình mẫu tử. Những người lính hi sinh nơi chiến trường nhưng hồn của họ nhất định phải tìm về với mẹ (*Tiếng gọi đò trong đêm*). Hình ảnh người mẹ ma về chăm sóc con đêm đêm trong truyện *Đưa trẻ đùa chơi trong đêm* lại mang đến cho người đọc cảm xúc đầy xót xa thương cảm về tình yêu vô bờ bến của những người mẹ. Trong thế giới của con người tình mẫu tử vốn là một điều kì diệu, khó lí giải nhưng qua cách kể chuyện dung dị của Nguyễn Quang

Thiếu thứ tình cảm ấy được cảm nhận rõ ràng hơn, thiêng liêng hơn bởi: “không có gì lớn bằng tình yêu của người mẹ với con mình... Tình yêu ấy mạnh hơn mọi nguyên tắc và phá vỡ mọi biên giới”. (Nguyen, 2018, p.197).

Có những hồn ma lại day dứt không thể siêu thoát bởi ước vọng tình yêu và hạnh phúc gia đình chưa thành. Những hồn ma này đều có chung đặc điểm là họ còn rất vương vấn với tình yêu nên vẫn ẩn hiện đâu đó mong viết tiếp những yêu thương còn dang dở. Nàng Mị Nương thì biến thành bông hoa quỳnh tinh khiết đêm đêm tỏa hương sắc, còn chàng Trương Chi mấy trăm năm qua linh hồn vẫn ở trên khúc sông xưa, đêm đêm vẫn cất tiếng hát chờ nàng (*Khúc hát dòng sông*). Cô gái tên Mây trong truyện *Mang họ tên của người chết* chỉ rời đi khi đã toại nguyện ước mơ được làm mẹ của hai đứa con với người chồng cũ. Hay hồn ma chồng chị Doan trong truyện *Người thợ đào giếng* quay về trong hình hài của người thợ đào giếng sống cùng vợ và nuôi con đến khi người con trưởng thành anh mới ra đi vĩnh viễn. Lại có hồn ma trở về để tác hợp cho hạnh phúc của người mình yêu thương như cô Dịu trong truyện *Tiếng đập cánh của chim thần*. Kể những câu chuyện "xa như một chuyện cổ tích" (Nguyen, 2018, p.174) này là cách nhà văn khẳng định sự bất tử trong tình yêu, tình nghĩa vợ chồng của con người. Dù là ma hay là người thì tình yêu vẫn là điều mà con người luôn tìm kiếm, bảo vệ và sẵn sàng hi sinh.

Loại nhân vật thứ hai là những hồn ma hiện về đền ơn báo oán. Đây là những nhân vật mà khi còn sống họ mang ơn một ai đó đã cứu giúp mình hoặc những người chết vì một nỗi oan khiên nào đó. Họ ra đi nhưng lòng nặng gánh ân tình nên trở về tìm cách đáp đền ân nghĩa hoặc không cam tâm trước những oan nghiệt mà mình phải gánh chịu nên họ quyết phải quay lại dương gian tìm cách trả thù hoặc giải oan cho mình. Các câu chuyện này cũng thường được mở đầu bằng phần kể về sự xuất hiện của nhân vật với những sự kiện, thời gian, không gian mang tính bí ẩn, ma mị. Phần sau câu chuyện lí giải về nguồn gốc, lai lịch của những hồn ma đó và cuối cùng là màn ứng xử phù hợp của người dương gian đối với họ. Dạng nhân vật này xuất hiện cũng không nhiều, chỉ chiếm 7/22 truyện, trong đó có 3 truyện hồn ma về báo ân (*Ma ăn trộm*; *Ma đưa lối*; *Tiếng gọi đò lúc nửa đêm*) và 4 truyện hồn ma về báo oán (*Lá bùa trừ ma*; *Người chèo đò bí ẩn*; *Đứa trẻ bị bỏ rơi*; *Ma cây duối*)

Ân đền oán trả là một quan niệm quen thuộc trong đời sống của người Việt Nam, nó gắn với thế giới quan truyện dân gian và văn học viết nói chung, phản ánh cuộc đấu tranh giữa cái thiện và cái ác. Khi xây dựng kiểu nhân vật hồn ma về đền ơn báo oán, “Nguyễn Quang Thiều cũng đã kế thừa quan điểm nhân sinh này từ văn học dân tộc bằng cách kể những câu chuyện ma mị nhưng lại rất chân thực, đời thường đầy cảm động” (Dao, 2024, p.325). Đạo lí hiếu nghĩa đã được Nguyễn Quang Thiều thể hiện đầy xúc động qua những câu chuyện kể về lòng hiếu thảo của hồn ma những người con. Đó là hồn ma của người con trai thỉnh thoảng về hái trộm trái cau cho người mẹ già cô đơn nghiện trầu (*Ma ăn trộm*), hay hồn ma những người lính (*Tiếng gọi đò lúc nửa đêm*) vượt đường xa để được về bên những người mẹ già đang mòn mỏi trông mong khiến người đọc vô cùng xúc động. Truyện *Ma đưa lối* lại mang đậm màu sắc

cổ tích kể về mối ân tình của người đàn bà ăn mày đối với người đã giúp mình trong cảnh khốn cùng nhất. Cách kết thúc có hậu của những câu chuyện hồn ma hiện về trả nghĩa đền ân như một cách để nhà văn truyền cảm hứng về niềm tin vào những điều tốt đẹp của cuộc đời, về cách ứng xử của con người với con người trong cuộc sống.

Nhóm nhân vật hồn ma báo oán chủ yếu tập trung kể về những người khi còn sống họ bị đối xử bất công, tàn nhẫn dẫn đến cái chết oan nghiệt. Những oan hồn này chủ yếu là những cô gái trẻ hoặc những đứa trẻ bị bỏ rơi. Họ mang nhiều đau khổ, oan ức nên không chịu siêu sinh, vẫn tìm cách về cõi dương gian để trả mối hận. Đó là hồn ma một cô gái (*Lá bùa trừ ma*) bị làm nhục và hại chết khi mới 12 tuổi trên khúc sông làng, hồn cô gái thường trở về trên bến sông đó và đìm chết những người đàn ông có tâm địa xấu. Hoặc người con gái chữa hoang (*Người chèo đò bí ẩn*) bị làng phạt vạ dã man khiến cô chết cùng đứa con trong bụng. Nỗi đau đó khiến cô trở thành hồn ma vật vờ trên bến sông hại nhiều người làng khi qua sông vào ban đêm. Có khi hồn ma lại là những đứa trẻ còn quá nhỏ thậm chí là chưa được sinh ra vì hủ tục (*Người chèo đò bí ẩn*) hoặc được sinh ra mà không được thừa nhận phải chết oan nên không thể siêu thoát (*Ma cây chuối*). Hay đứa bé mới được bảy tháng tuổi, vì sự vô tình của người đời mà phải chết (*Đứa trẻ bị bỏ rơi*). Hồn ma những đứa trẻ còn chưa biết nói này chỉ biết dùng tiếng khóc và hành động gây kinh hãi cho người làng với mục đích đòi ở người đời sự công bằng và tình người. Những câu chuyện này đều kết thúc ở việc hồn ma về báo oán cuối cùng cũng chấp nhận ra đi trả lại sự yên bình cho cuộc sống của dân làng. Nỗi oan của họ đã được người đời chân thành thấu hiểu, sẻ chia, thông cảm. Kiểu nhân vật hồn ma về báo ân báo oán trong truyện ngắn của nhà văn Nguyễn Quang Thiều vừa như một chấp niệm cũng lại vừa như một giấc mơ mang đến cho người đọc những khám phá mới rất cụ thể về thế giới tâm linh con người.

Mỗi hồn ma trong các câu chuyện được kể trên có một số phận khác nhau nhưng điểm chung là linh hồn họ không thể siêu thoát mà vẫn tồn tại đâu đó trong cuộc sống của những người trên dương gian. Họ còn rất nhiều hoài bão, bổn phận và trách nhiệm chưa thể thực hiện được, và cả những oan khiên chưa được hóa giải. Mượn kiểu nhân vật hồn ma này, Nguyễn Quang Thiều muốn khẳng định những quan điểm nhân sinh sâu sắc: khi còn có cơ hội hiện hữu trên cuộc đời này chúng ta phải trân trọng cuộc sống, sống hết mình với những hoài bão, những đam mê và trên hết hãy sống thật trọn vẹn nghĩa tình. Khác với truyện ma của nhiều nhà văn khác thường mang đến cho người đọc những ám ảnh bi quan về số phận con người, về sự sống và cái chết, truyện ma của Nguyễn Quang Thiều lại khơi gợi ở độc giả những xúc cảm tích cực về cách ứng xử của con người trong cuộc sống, về lẽ sống chết cũng như những cảm nhận về quy luật nhân quả nhẹ nhàng, thâm thúy.

3. Kết luận

Thế giới nhân vật kì ảo của Nguyễn Quang Thiều tương đối đa dạng, nhiều màu sắc. Mỗi kiểu nhân vật đều được nhà văn khắc họa với những nét vẽ khác nhau tạo nên một thế giới nghệ thuật đậm đặc chất kì ảo. Nhưng điều đặc biệt trong cách thể hiện của nhà văn là cái kì ảo lại đan xen hòa quyện với cái hiện thực khiến người đọc cảm nhận được trong ảo có thực và trong thực có ảo. Kì ảo nhưng nhân vật không tách rời cuộc sống mà hiện diện trong thực tại, cho nên khám phá mỗi nhân vật kì ảo chính là cách để nhà văn khám phá chiều sâu tâm tưởng con người. Và cũng thông qua lăng kính kì ảo nhà văn còn mang đến một cách lí giải riêng về thế giới tâm linh đầy bí ẩn của con người.

TÀI LIỆU KHẢO SÁT

- Nguyen, Q. T. (1998). *Mua hoa cải bên sông* [Mustard flower season by the river]. Writers Association Publishing House.
- Nguyen, Q. T. (2018). *Cô gái áo xanh* [Blue shirt girl]. Tre Publishing House.

❖ **Tuyên bố về quyền lợi:** Tác giả xác nhận hoàn toàn không có xung đột về quyền lợi.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Dao, T. N. A. (2024). Nhân vật ma trong tập truyện ngắn *Cô gái áo xanh* của Nguyễn Quang Thiều [Ghost character in the short story collection *Girl in blue* by Nguyễn Quang Thiều]. *Ho Chi Minh City University of Education Journal of Science*, 20(7), 319-328. [https://doi.org/10.54607/hcmue.js.21.2.4069\(2024\)](https://doi.org/10.54607/hcmue.js.21.2.4069(2024))
- Do, T. M. P. (2021). Thế giới nhân vật trong truyện truyền kì trung đại Việt Nam [The world of characters in Vietnamese medieval chuanqi genre]. *Journal of Social Sciences, Humanities & Education*, 1(11), 179-192.
- Hoang, P. (2009). *Từ điển Tiếng Việt* [Vietnamese dictionary]. Da Nang Publishing House.
- Le, N. C. (1992). *Cái kì ảo trong tác phẩm Banlzac* [The magic in Banlzac's works]. <http://luanan.nlv.gov.vn/luanan?a=d&d=TTkFlGuwOKam1992.1.23#>
- Phung, H. H. (2006). Yếu tố kì ảo trong truyện ngắn Việt Nam hiện đại từ sau 1975 [Fantasy elements in modern Vietnamese short stories since 1975]. <https://vnexpress.net/yeu-to-ky-ao-trong-truyen-ngan-vn-hien-dai-tu-sau-1975-1974126.html>

FANTASY CHARACTERS IN THE SHORT STORIES BY NGUYEN QUANG THIEU

Dao Thi Nguyet Anh

Industrial University of Ho Chi Minh City, Vietnam

Corresponding author: Dao Thi Nguyet Anh – Email: daothinguyetanh@iuh.edu.vn

Received: April 18, 2025; Revised: May 16, 2025; Accepted: July 17, 2025

ABSTRACT

This article analyzes the world of fantasy characters in the short stories by Nguyen Quang Thieu. Taking fantasy as a central mode of representation, the writer has created a richly imaginative fictional universe with a variety of supernatural figures: ghosts of the dead, people with special abilities, and characters bearing sacred or divine attributes. Through these characters, the writer offers a new interpretation of the mysterious spiritual world of humans while expressing his perspective and concepts about human life. The diversity in the writer's artistic world also contributes to creating a new look for the contemporary Vietnamese short story genre.

Keywords: *fantasy; fantasy characters; Nguyen Quang Thieu; short stories*